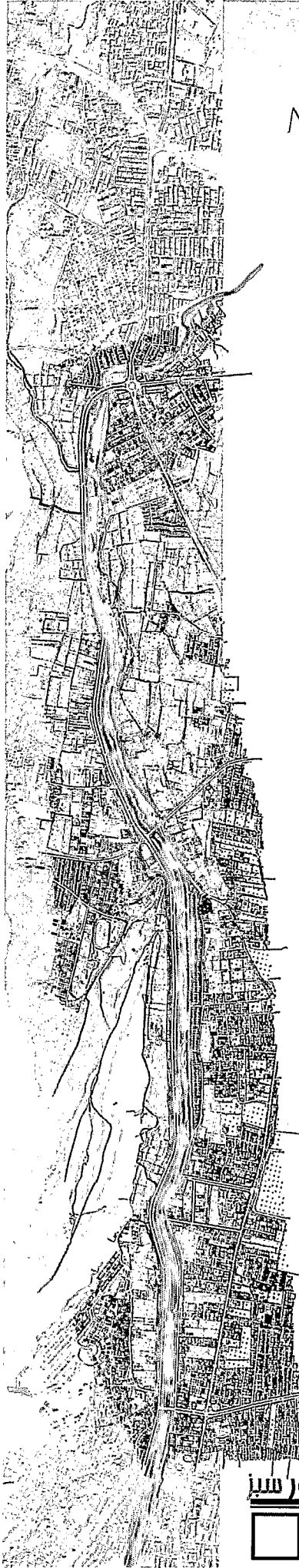

110214

۸۷/۱۱۰۱۶۸۱
۸۸/۱/۲۹

دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده معماری و شهرسازی
گروه معماری منظر

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد
معماری منظر

عنوان:

کریدور سبز:

باززنده سازی رودخانه فشک شیراز و تبدیل آن به یک کریدور سبز شهری

استاد راهنما:

جناب آقای مهندس شیبانی

اساتید مشاور:

جناب آقای دکتر پاکزاد

سرکار خانم دکتر رضوی

نگارنده:

ساره موسوی

۳۸۸ / ۱ / ۱۸

اطلاعات درج شده در این سند
مستند است

زمستان ۱۳۸۷

کریدور سبز

۱۱۰۳۱۲

تقدیم به

مادرم، آن ساحل آرامش و پناه‌دهنده در بستر پر تلاطم زندگی‌ام ...

آن آب زلال و روشنی بفش که چون پشمه‌ای مقدس جوشید تا سیراب کند عطش
بی تاب روم را.

و پدرم، سر پشمه فلوص و بردباری و امید ...

که سرشت بلورینش، پله‌های ترقی را بر من روشن سافت و پروراند مرا از عدم، تا
غوطه‌وری در هیاهوی زمان را تا به میاتی نوین نظاره‌گر باشم.
و به تمامی آنهایی که دنیای سبز را دوست دارند....

و در نهایت تقدیم به

رودفانه فشکی که روزگاری زادگاه مرا سبز ینگی بفشید و امروز

سپاسگزاری

تسبیح فدای منان را که در طوفان حوادث نفسستین تکیه گاه و تنها پناه من بود.
... پاس می‌دارم بزرگوار پدرم را، آن اسطوره شکیبایی و صلابت
و بوسه می‌زنم بردستان پر مهر مادرم، آن مهربان نیک سرشت و پشمه روشن آرامشم.

**اکنون که با یاری خداوند مهربان این پایان نامه را پایان رسانده‌ام، بر خود
لازم می‌دارم سپاس گویم :**

استاد راهنمای ارجمندم را، جناب آقای مهندس شیبانی به فاطر راهنمایی‌ها و نظرات
بسیار ارزشمندشان و محبت‌های بی‌دریغ و داسوزانه ایشان که در طول این مسیر مرا یاری
رساندند.

و اساتید مشاور گرامی:
جناب آقای دکتر پاکزاد
سرکار فانم دکتر رضوی

که زحمات بسیاری را در این راه متحمل شدند و از هیچ کمکی دریغ نکردند،
و همچنین تمامی اساتید ارجمندم که در طول این دوره مرا در جهت ارتقای علمی یاری
نموده‌اند.

از تمامی سازمان‌ها و ارگان‌هایی که در این پژوهش مرا یاری نمودند نهایت تشکر را
دارم:

دفتر معاونت فنی شهرداری شیراز
دفتر معاونت پژوهشی شهرداری شیراز

سازمان اطلاعات جغرافیایی استان فارس

سازمان آب منطقه ای استان

دفتر مهندسی مشاور ماسب فارس (آقای دکتر جواهری)

بخش مهندسی آبیاری دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز

و با تشکر از

همراهان همیشگی‌ام، فوهران فوجم و یگانه برادرم ... و تمامی دوستان فوجم که در این راه مرا یاری کرده‌اند:

مهشاد مشکسار، مریم دبیری، مهسا موسوی، ابوالفضل طهماسبی، مرتضی رهبر، کامیار عباسی، داوود زادمهر، احمد قدسی منش، سیامک فاکسار

هکیده:

انسان‌ها همواره در طول تاریخ تمایل به حضور در کناره‌های آبه‌ها داشته‌اند. اما این حضور تأثیرات گسترده‌ای بر منابع آبی داشته است و رودخانه‌ها در این میان از حساس‌ترین و تغییرپذیرترین منابع می‌باشند که همواره در معرض تغییر، اصلاح، کانالیزه شدن و آلودگی قرار گرفته‌اند. می‌توان گفت دیگر رودخانه‌ها در زمینه‌های شهری آزادانه در قلمروی فود باری نیستند.

با افزایش آگاهی‌های محیطی در طول دهه‌های اخیر ضرورت‌های مناطق متراکم و آسیب‌دیده شهری و حفاظت و بهسازی منابع طبیعی در شهرها و افزایش کیفیت منابع آبی در کنار ارتقای کیفیت‌های فضایی به شدت احساس می‌شود. با توجه به این دیدگاه‌ها، باززنده‌سازی رودخانه‌های شهری نیاز به ادغام کردن رویکردهای اجتماعی با مسائل اکولوژیکی دارد و راه‌کارها باید به گونه‌ای انتخاب شوند که تعادلی میان رویکردهای اجتماعی، زیبایی‌شناختی، هیدرولوژیکی و اکولوژیکی برقرار شود.

رودخانه فشک از میان شهر شیراز عبور می‌کند و رودی است سیلابی که در برفی از روزهای زمستان و در اوایل بهار سیلابها در آن جریان می‌یابد و در سایر روزهای سال فشک و بی‌آب است. این رودخانه در گذشته نقش بسیار مؤثری در ایجاد باغات و فضای سبز به همراه داشته است لیکن به مرور این نقش کاسته شده است. این رودخانه فراموش شده پتانسیل‌های قابل ملاحظه‌ای برای احیا و تبدیل به فضای سبز و تفریحی دارد. در راستای اقداماتی که اخیراً جهت تبدیل این رود فصلی به یک آبراهه دائمی در دست اجراست، لزوم طراحی راهبردی جهت استفاده از مواشی رودخانه و باز نمایاندن این محور ارزشمند به شهروندان به عنوان یک کردور بالفعل از نظر اکولوژیکی اجتناب‌ناپذیر مینماید.

کریدور سبز

در این پژوهش سعی گردیده تا با ارائه راهکارهایی از طریق اعمال برنامه‌ریزی صمیم به وضعیت آشفته رودخانه شهر شیراز صورتی دلپذیر و زیبا داد و این محور فشک را به کردوری *سبز*، به مفهوم سبزی‌نگی و پایداری، تبدیل نمود. با توجه به آنکه شهر شیراز از مناطق طبیعی زیبا و واجد آثار و ارزشهای فراوان طبیعی و تاریخی و شهرسازی ادوار گذشته است، باززنده سازی این رودخانه به شهر چهره و هویت ویژه‌ای فواید بخشید که علاوه بر استفاده ساکنین، پتانسیل جذب سیام و توریست را از سر اسر کشور و فراتر از آن افزایش فواید داد، که این فود در رشد و توسعه اجتماعی - اقتصادی شهر سهم به سزایی فواید داشت.

کردوری سبز

فصل ۱: طرح پژوهش.

۱-۱-۱ مقدمه ۲

۱-۲-۱ طرح موضوع	۴
۱-۳-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش	۶
۱-۴-۱ اهداف طرح	۹
۱-۵-۱ فرضیه ها	۹
۱-۶-۱ محدودیت ها و مشکلات	۱۰
۱-۷-۱ دستاوردهای پژوهش	۱۱
۱-۸-۱ روش و مراحل پژوهش طرح	۱۲

۱-۸-۱-۱ روش پژوهش ۱۲

۱-۸-۱-۲ ابزار پژوهش ۱۲

۱-۸-۱-۳ مراحل پژوهش ۱۲

۱-۹-۱ سافتار پژوهش ۱۲

۱-۹-۱-۱ تبیین موضوع برای رسیدن به سافتار پژوهش ۱۲

۱-۹-۱-۲ ارائه سافتار پژوهش ۱۸

۱-۱۰-۱ فرآیند طراحی ۱۲

فصل ۲: اصول و مبانی نظری.

..... مقدمه

۲-۱-۱ مضمون طبیعت در فضای شهری	۲۴
۲-۱-۱-۱ نقش و اهمیت فضای سبز در زندگی شهری	۲۶
۲-۱-۱-۲ نحوه تاثیر گذاری فضای سبز بر شهرها	۲۷
۲-۱-۱-۳ نگاهی اجمالی به تاریخ فضای سبز در جهان	۳۳

۳۴	۲-۱-۱-۱- انواع فضای سبز
۳۷	۲-۱-۱-۲- تاریخچه فضای سبز عمودی
۳۸	۲-۱-۱-۳- فواید ایجاد فضای سبز عمودی
۳۸	۲-۲- شهر و نیازهای انسانی
۴۰	۲-۲-۱- تعریف فراغت و تفرج
۴۲	۲-۲-۲- برنامه ریزی تفرج
۴۳	۲-۲-۳- رویکرد خدمت به مردم
۴۴	۲-۲-۴- رویکرد نوسازی معیبات های مجاور
۴۵	۲-۲-۵- رویکرد مفاضا از فضای باز و سبز
۴۵	۲-۲-۶- نیازهای تفریحگاهی
۵۰	۲-۲-۷- فعالیت های تفریحگاهی رودکنارهای شهری
	۲-۲-۸- اهداف، راهبردها و سیاست ساماندهی روددره های شهری با توجه به
۵۰	نیازهای انسانی
۵۲	۲-۲-۹- توقعات انسانی از کناره رود فصلی
۶۱	۳-۱- حضور آب در فضاهای شهری
۶۴	۳-۱-۱- آب و آرامش بخشی در فضای شهری
۶۵	۳-۱-۲- آب و ارزش های زمین و کاربری اراضی
۶۵	۳-۱-۳- آب در باورهای ایرانیان
۶۹	۳-۱-۴- جلوه های آب
۷۰	۳-۱-۵- عناصر بصری آب
۷۳	۳-۱-۶- شناخت فواید تاثیر گذار فرم آب
۷۵	۳-۲- رودخانه ها، منابع آبی پایدار شهری
۷۶	۳-۲-۱- رودخانه ها و پیدایش تمدن های اولیه بشری
۷۷	۳-۲-۲- تقابل شهر با رود دره های شهری
۷۸	۳-۲-۳- رودخانه ها و منظر شهری
۷۸	۳-۲-۴- تاثیرات شهر بر روددره های شهری
۸۰	۳-۲-۵- تاثیرات روددره ها بر شهر و منظر شهری
۸۱	۳-۲-۶- لبه آبی شهرها
۸۴	۳-۲-۷- روددره های فصلی

۱۵۵	۲-۴-۶- ضرورت ساماندهی و توجه به رود دره‌های شهری
۱۵۶	۲-۴-۷- رود دره ها و زیست محیط شهری
۱۵۷	۲-۵- مهندسی رودخانه و کنترل سیلاب
۱۵۹	۲-۵-۱- انواع رودخانه ها
۹۱	۲-۵-۲- تعاریف واژه های مرتبط
۹۵	۲-۵-۳- مدیریت سیلاب
۹۵	۲-۵-۳-۱- سیلاب
۹۶	۲-۵-۳-۲- پرفه هیدرولوژیک
۹۶	۲-۵-۳-۳- طبیعت مسئله سیلاب
۹۷	۲-۵-۳-۴- تغییرات هیدرولوژیک
۹۹	۲-۵-۳-۵- فلسفه مدیریت
۱۰۰	۲-۵-۳-۶- BMP بهترین اقدامات مدیریت محیط
۱۰۴	۲-۵-۳-۱- اصول و فنون بهترین اقدامات مدیریتی
۱۱۲	2-4-5- کنترل فرسایش و رسوب گذاری
۱۱۷	۲-۵-۴-۱- روش های سنتی حفاظت سواحل رودخانه ها (مشاور رهشهر، ۱۳۷۵)
	۲-۵-۴-۲- روش های پیشرفته حفاظت از فرسایش رودخانه و آبراهه ها (مشاور رهشهر)
۱۲۰	
۱۲۶	۲-۵-۵- نتیجه گیری از مبحث مهندسی رودخانه
	۲-۶- اصول طراحی و برنامه ریزی رودکنارهای شهری از سه دیدگاه اجتماعی-
۱۲۸	زیبایی شناسی- اکولوژیکی
۱۳۰	۲-۶-۱- اصول اجتماعی
۱۳۱	۲-۶-۲- اصول زیبایی شناسی
۱۳۳	۲-۶-۳- اصول اکولوژیکی
۱۳۴	۲-۷- اکولوژی رود دره های شهری
۱۳۴	۲-۷-۱- اکولوژی منظر
۱۳۶	۲-۷-۲- سافتار منظر (الگوها)
۱۳۷	۲-۷-۳- اکولوژی منظر رود دره های شهری
۱۳۷	۲-۷-۴- تغییرات منظر
۱۳۷	۲-۷-۵- مقیاس
۱۴۰	۲-۷-۶- اکولوژی منظر رودخانه ها

- ۱۴۶ اصول اکولوژی روددره های شهری
- ۱۴۱ پاروپوب های اکولوژیکی طراحی رودخانه ها
- ۱۵۰ راهکارهای طراحی اکولوژیکی رود کنارها
- ۱۷۵ نتیجه گیری

فصل ۳: بررسی نمونه های موردی:

۱۷۷ مقدمه و اهداف

۱۷۹ ۱-۱- بررسی نمونه های خارجی

۱۷۹ ۱-۱- رودخانه Cheonggycheon در کره شمالی

۱۹۱ ۲-۱- رودخانه Guadalupe در کالیفرنیا، سن فوزه

۲۰۵ ۳-۱- رودخانه Los angles در کالیفرنیا، لس آنجلس

۲۱۵ نتیجه گیری

۲۱۷ ۲-۲- نمونه های داخلی

۲۱۷ ۱-۲- رود دره های تهران (طرح کوهساران)

..... رود دره مقصود بیک

..... رود دره ولنجک

فصل ۴: شناخت و سنجش وضع موجود:

۲۳۴ مقدمه و اهداف

۲۳۵ ۱-۱- شناخت عمومی شهر شیراز

۲۳۵ ۱-۱- تاریخچه شهر شیراز

۲۳۶ ۲-۱- موقعیت جغرافیایی شهر شیراز

۲۳۷ ۳-۱- مشفصه های ارتفاعی شهر شیراز

۲۳۷ ۴-۱- منابع آبی شیراز

۲۴۳ ۵-۱- فضای سبز شیراز، گذشته و حال

۲۴۵ ۱-۵- شیراز، شهر باغ

کریدور سبز

۱-۴-۶- مطالعات اقلیمی شیراز ۲۴۹

۱-۴-۶-۱- دما ۲۴۹

۱-۴-۶-۲- رطوبت ۲۵۰

۱-۴-۶-۳- بارندگی ۲۵۱

۱-۴-۶-۴- باد ۲۵۲

۱-۴-۷- ویژگی های اجتماعی، فرهنگی شیراز ۲۵۲

۱-۴-۸- طرح تفصیلی شیراز ۲۵۳

۲-۴- کلیاتی پیرامون ویژگی های رودخانه فشک و مسائل آن ۲۵۴

۲-۴-۱- معرفی رودخانه فشک ۲۵۴

۲-۴-۲- سرشافه های رودخانه فشک ۲۵۷

۲-۴-۳- ویژگی های موزه رودخانه فشک ۲۵۸

۲-۴-۱-۳- ویژگی های هیدرولوژیکی موزه ۲۵۸

○ بارندگی موزه ۲۵۸

○ بر آورد مجم سیلاب و دبی آب ۲۶۰

۲-۴-۲-۳- ویژگی های طبیعی رودخانه و موزه ۲۶۲

○ سیمای طبیعی و مورفولوژی رودخانه ۲۶۲

○ پوشش گیاهی مواشی رودخانه ۲۶۳

ویژگی های کالبدی رودخانه ۲۶۴

▪ سافت و ساز های موزه آبریز رودخانه ۲۶۴

▪ سازه های موجود در رودخانه ۲۶۶

○ بررسی تاثیرات امداث زیر گذرها بر رفتار

هیدرولوژیکی رودخانه ۲۶۷

۳-۴- ویژگی های رودخانه در مقطع مورد نظر ۲۶۸

۳-۴-۱- مطالعات شهری رودخانه ۲۶۸

۳-۴-۱-۱- کاربری های وضع موجود ۲۶۸

۳-۴-۱-۲- شبکه ارتباطی وضع موجود و پل ها ۲۷۰

- ۲۷۳-۳-۴-۲- مطالعات منظر رودخانه
- ۲۷۳-۳-۴-۱- جلوه های منظر و دید های سایت
- ۲۷۴-۳-۲-۲- فضای سبز موجود
- ۳-۳-۲-۳- آب پفش مقسم اعلی و نموه بهره برداری از آب

رودخانه ۲۷۵

• تحلیل و ارزیابی وضع موجود ۲۸۳

○ نقشه های تحلیلی وضع موجود و پیشنهادی ۲۸۳

فصل ۵: راهکارهای برنامه ریزی و طراحی رود کنار

مقدمه ۲۸۹

۵-۱- سیاست های کلان برنامه ریزی جهت تهیه نقشه جامع رودخانه فشک ۲۹۰

۵-۲- سکانس بندی محدوده بر اساس رومیات مجاور ۲۹۲

۵-۳- اصول به کار گرفته شده در طراحی ۲۹۳

۵-۳-۱- دیدگاه اکولوژیکی ۲۹۴

۵-۳-۲- دیدگاه طراحی منظر ۳۰۰

۵-۳-۱-۲- ایده های طراحی امزای منظر رود کنار ۳۰۰

۵-۴- ارایه برنامه فیزیکی ۳۰۹

۵-۵- ارائه پلان استراتژیکی طرم ۳۱۳

۵-۶- معرفی کانون های طراحی فاص و بزر گنمایی ها ۳۱۵

فصل ۶: ارایه طرم

فصل ۱. کلیات پژوهش

مقدمه

- ۱- طرح موضوع
- ۲- اهمیت و ضرورت پژوهش
- ۳- اهداف طرح
- ۴- فرضیه ها
- ۵- محدودیت ها و مشکلات
- ۶- دستاوردهای پژوهش
- ۷- روش و سافتار پژوهش
- ۸- فرآیند طراحی

۱-۱- مقدمه:

آب از دیرباز در تمدن‌های بشری نقشی مهم داشته است و برای مقاصد و مصارف گوناگونی از جمله کشاورزی، شرب، صنعت، تولید برق آبی، ماهیگیری، شنا، قایق‌رانی، تفریح و ... مورد استفاده قرار می‌گرفته است. اگر بخواهیم نحوه تأثیر این مصارف گوناگون را در توسعه جامعه بررسی کنیم باید جنبه‌های خاصی را در نظر داشته باشیم. شاید مهمترین جنبه این باشد که صرف وجود آب تضمین نمی‌کند که این ماده نقش مهمی را بازی کند. آب فی نفسه مولد نیست. آب را می‌توان از طریق ابزارهای واسطه‌ای مولد گرداند. مثلاً، آب سطحی را نمی‌توان به نحوی مؤثر در کشت محصول به کار گرفت مگر آنکه برای تغییر مسیر آب، بند انحرافی، سد، شبکه و یا روشهایی را ابداع نمود و به مقادیر مورد نیاز و در زمان مورد لزوم از آن آبها استفاده نمود و توسعه هر کشور با توانایی این تأسیسات ضروری رابطه نزدیکی دارد. از طرفی در قرن حاضر با بحران کم آبی و بی‌آبی در جهان به ویژه در کشورهای خشک و نیمه خشک روبرو هستیم و سازمان ملل متحد در دهه نود توصیه‌ها و رهنمودهای قابل توجهی را به منظور جلوگیری از این بحران به میان آورده است.

از میان منابع آبی، رودخانه‌ها همواره از اهمیت خاصی برخوردارند، چرا که به دلیل وجود آب، خاک مناسب و پوشش گیاهی غنی از اکوسیستم‌های طبیعی پایدار به شمار می‌آیند. متأسفانه رشد سریع جمعیت شهرها و به موازات آن گسترش لجام گسیخته آنها، مجالی برای جریان آزادانه رودخانه‌ها در زمینه‌های شهری باقی نگذاشته‌اند و روز به روز رودخانه‌های شهرهای ما رو به زوال و نابودی می‌روند. با این حال حضور گسترده شهروندان در روزهای تعطیل در فضاهای واقع در مسیر رودخانه‌ها نشان دهنده نقش و جایگاه آن‌ها در زندگی شهری امروز است. تفریح و تفرج در کنار رودها از قدیم الایام یکی از تمایلات بشری بوده و هست. احیای آبراهه‌ها و رودخانه‌های شهری از مسایلی است که امروزه به سرعت در بسیاری از کشورهای جهان در حال گسترش است. اخیراً مسؤولین کشور نیز به برنامه‌ریزی و سامان‌دهی مسیله‌ها و رود دره‌های شهری

در قالب تفرجگاههای طبیعی توجه بسیار کرده اند. اما برنامه ریزی در این زمینه از دیدگاه معماری منظر به ندرت صورت گرفته است.

شهر شیراز در مرکز استان فارس بروی جلگه‌ای قرار گرفته است. شیب جلگه شیراز از طرف شمال غرب به طرف جنوب شرقی بوده و دو رشته کوه نسبتاً مرتفع در شمال و جنوب آن را احاطه کرده است. رودخانه‌هایی که از کوه‌های اطراف جلگه سرازیر می‌شوند جلگه را مشروب می‌کنند. مهمترین این رودخانه‌ها رودخانه خشک (خرم دره) است که از میان شهر شیراز عبور می‌کند و رودی است سیلابی که در برخی از روزهای زمستان و در اوایل بهار سیلابها در آن جریان می‌یابد. (طرح جامع شیراز، ۱۳۷۵).

رودخانه خشک سالانه حجم به نسبت قابل توجهی آب را از غرب به شرق منتقل مینماید و علیرغم شکل‌گیری باغات شهر شیراز در اطراف رودخانه تاکنون از این رودخانه و منابع آب آن استفاده مناسبی به عمل نیامده است. سیلاب این رودخانه تهدیدی جدی برای شهر شیراز می‌باشد و سیلابهای ادواری همواره تخریب بستر و دیوارهای جانبی و آبستنگی پایه پل‌های این رودخانه را دربرداشته است و از نظر سیمای شهری هم اکنون چهره نازیبایی را به شیراز داده است. این رودخانه در گذشته نقش بسیار مؤثری در ایجاد باغات و فضای سبز به همراه داشته است لیکن به مرور این نقش کاسته شده است. این رودخانه فراموش شده پتانسیل‌های قابل ملاحظه‌ای برای احیا و تبدیل به فضای سبز و تفریحی دارد.

در این پژوهش سعی گردیده تا با ارائه راهکارهایی از طریق اعمال برنامه‌ریزی صحیح از آبهای سرگردان و سیلابی رودخانه خشک شیراز در ایجاد فضاهای باز و آبی از جمله دریاچه، گردشگاه و فضای سبز استفاده نموده و به رودخانه شهر شیراز صورتی دلپذیر و زیبا داد و این محور خشک را به کریدوری سبز، به مفهوم سبزی‌نگی و پایداری، تبدیل نمود. با توجه به آنکه شهر شیراز از مناطق طبیعی زیبا و واجد آثار و ارزشهای فراوان طبیعی و تاریخی و شهرسازی ادوار گذشته است، چنانچه این فضاهای جدید به دست طراحان ورزیده و مجرب به اجرا درآید به عنوان آثار بارز و همیشگی شهر محسوب شده

و به شهر چهره و هویت ویژه‌ای خواهد بخشید که علاوه بر استفاده ساکنین، پتانسیل جذب سیاح و توریست را از سر اسر کشور و فراتر از آن افزایش خواهد داد؛ که این خود در رشد و توسعه اجتماعی - اقتصادی شهر سهم به سزایی خواهد داشت.

1-2- طرح موضوع:

رودخانه خشک در خط القعر دشت شیراز از شمال غرب به جنوب شرق جاری است و در انتهای دشت شیراز به دریاچه مهارلو می‌ریزد. این رودخانه شامل دو شاخه اصلی نهر اعظم در بخش شمال غربی و چنار سوخته در بخش غربی بوده که پس از الحاق در محل پل حسین آباد، با نام رودخانه خشک از میانه‌ی شهر شیراز عبور کرده و پس از طی ۳۳٫۵ کیلومتر به دریاچه مهارلو می‌ریزد. این رودخانه در واقع محل جمع‌آوری بسیاری از سیلاب‌های فصلی حوزه آبریز خود می‌باشد.

این رودخانه فصلی است و در بعضی فصول سال (از خرداد تا آبان ماه) کاملاً خشک است اما در اثر بعضی وقایع بارندگی با دوره بازگشت بالا، رودخانه طغیان کرده و خسارات زیادی به ساخت و سازهای سواحل رود وارد کرده است. با افزایش ساخت و ساز در جداره ساحلی رودخانه، به تدریج جداره طبیعی آن با تهدید مواجه شد. زیرا برای تامین ایمنی این ساخت و سازها در برابر خطرات مقطعی سیلابها و طغیان‌ها و رفع این معضل نخستین ترفندی که اتخاذ گردید تبدیل جداره طبیعی به بدنه‌های بتنی و سنگی صلب و محو چهره طبیعی کناره رود شد که علاوه بر تنزل کیفیات فضایی به حیات طبیعی رودخانه آسیب جدی رساند. با پنهان شدن چهره طبیعی رود پشت دیوارهای بلند، عملاً این اکوسیستم طبیعی از فضای شهری حذف و تا حد یک مسیل فراموش شده تنزل پیدا کرد.

تا زمانی که این رودخانه‌های فصلی را مسیل قلمداد کنیم، ناخودآگاه شأن آنها را تا حد بستر یک عامل مخرب تنزل داده ایم و تا زمانی که آب جاری در آن را مزاحم و ویرانگر تصور کنیم نه فقط به فکر پاکیزگی و استفاده از آن نخواهیم بود بلکه در صدد دفع سریعتر آن می‌باشیم. (پاکزاد، ۱۳۸۴)

وضع موجود رودخانه خشک نه تنها از نظر زیبایی، بلکه از نظر تخریب های سیلابی، به صورت یک تهدید در آمده است. همچنین عدم برنامه ریزی صحیح جهت استفاده از منابع آبی رودخانه حیات باغات قدیمی و ارزشمند شیراز را نیز در معرض خطر و نابودی قرار داده است.

اکنون دیگر همچون گذشته در کرانه های رودخانه، مرغزار سبز و رستنیهای انبوه هستی ندارد که بتواند نام خرم دره را بدنبال خود کشد. روزگاری این رودخانه را بنا به سرسبزی کرانه هایش خرم دره می نامیدند. دیروز رودخانه شیراز را به نام خرم دره می شناختیم و امروز کلمه ی خشک را واژه ی با مسمایی برای این رودخانه می دانیم! (جواهری، ۱۳۸۰)

رودخانه خشک شیراز یکی از محور های شهری بالقوه است که همواره مورد توجه پژوهشگران، طراحان و مسوولین شهری واقع شده است. با توجه به اینکه این رودخانه فصلی است و حالتی طغیانی دارد و همچنین با توجه به محدودیت های که در زمینه سامان دهی و احیاء رود موجود است، تا کنون اقدامی جهت استفاده بهینه از این پتانسیل طبیعی که از محور میانی شهر می گذرد صورت نگرفته است و این رودخانه به فراموشی سپرده شده است. در راستای اقداماتی که اخیراً جهت تبدیل این رود فصلی به یک آبراهه دایمی در دست اجراست، لزوم طراحی راهبردی جهت استفاده از حواشی رودخانه و باز نمایاندن این محور ارزشمند به شهروندان به عنوان یک کریدور بالفعل از نظر اکولوژیکی اجتناب نا پذیر مینماید. در این پژوهش سعی بر آنست که پس از پرداختن به مبانی نظری طراحی حواشی رودخانه های شهری و ضوابط و اصول اکولوژیکی-اجتماعی و منظر سازی، به بررسی نمونه های موردی مشابه داخلی و خارجی و تجارب کشورهای جهان در این زمینه پرداخته و با توجه به خصوصیات منحصر به فرد این محور، به ارائه راه حل های برنامه ریزی و طراحی در راستای باز زنده سازی رودخانه، به یک طرح راهبردی برسیم. سیاست های کلی ارایه شده می تواند برای کل محور شهری رودخانه مورد استفاده باشد، در حالیکه راه حل های طراحی به صورت

کریدور سبز

دقیق تر برای مقطعی از رودخانه (حد فاصل پل معالی آباد تا پل زرگری زرگری) به طول تقریبی ۶ کیلومتر با جزییات و مقاطع پیشنهادی ارایه خواهد شد.

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش:

موضوع آب را می‌توان به عنوان مهمترین عامل توسعه در تاریخ جهان معرفی کرد و تمدن‌های اولیه از آب رودخانه‌ها، چاه و قنوات استفاده‌های بیشمار می‌نمودند. در عصر حاضر نیز آب به عنوان مسئله اصلی توسعه پایدار قلمداد گردیده است و کمبود آب را مانع عمده بر سر راه توسعه پایدار کشورهای خشک و نیمه خشک دانسته‌اند (کمالی، ۱۳۷۹).

از میان منابع آبی، رودخانه‌ها به عنوان یک اکوسیستم غنی، از اهمیت خاصی برخوردارند. بسیاری از شهرها و تمدن‌های اولیه در حاشیه رودخانه‌ها شکل گرفته‌اند. اکثر این تمدن‌ها به نوعی با آب در ارتباط بوده‌اند و همواره نحوه دستیابی و یا استفاده از آب در شکل‌گیری مجتمع‌های زیستی نقش بسزایی داشته است. گذران رودخانه در میان بستر شهر، یک موهبت طبیعی است که متأسفانه این موهبت در شهرهای ایران بیشتر عاملی مزاحم و سرکش تلقی می‌شود و پشت دیوارهای صلب از نظر مخفی می‌گردد تا صرفاً خطرات ناشی از طغیان سیلاب رود کنترل گردد و از اراضی حاشیه رودها حداکثر استفاده برای ساخت و سازهای شهری صورت می‌گیرد.

استفاده صحیح از آب در گذشته شیراز، این شهر را به نام شهر خوش آب و هوا، شهر گل و بلبل و شهر باغات رقم زده است. نویسندگان و شعرا مشهور ایران و سایر کشورها، همه از آب و هوای خوش شیراز که بخشی از آن تحت تأثیر فضای سبز و باغات شیراز بودند سخن‌های بسیار گفته و اشعار زیبایی سروده‌اند. به راستی آیا این همه سخن درباره شیراز امروزی هم صدق می‌کند؟ با توسعه و گسترش شهر شیراز دسترسی به منابع آب کاهش یافته و حیات باغات و فضای سبز شیراز در معرض خطر و نابودی قرار گرفته است. عدم برنامه‌ریزی صحیح برای بهره‌برداری از منابع آب در چند دهه اخیر نه تنها ضایعاتی را برای محیط شهری شیراز در برداشته، بلکه در طراحی شهر شیراز به طور

کلی نقش آب و رودخانه و فضای اطراف آنها به فراموشی سپرده شده است. به عبارتی توسعه شیراز به سمت توسعه ناپایدار است. در حالی که با نگاهی به شهرهای مدرن جهان به ویژه در آمریکا و استرالیا و اروپا مشاهده می‌شود که از عنصر آب به عنوان عامل اصلی در افزایش جاذبه‌های شهر، یک عنصر اصلی در ایجاد فضاهای شهری و یک عامل بهبود درجه حرارت استفاده می‌شود و رودخانه‌ها علاوه بر حفظ محیط زیست، چهره مطلوب و زیبایی به شهرها بخشیده‌اند.

با در نظر گرفتن مطالب فوق از یک طرف و انتقال حجم قابل توجهی از منابع آب حوضه آبریز دشت، بدون استفاده به دریاچه مهارلو از طرف دیگر و اینکه تاکنون استفاده‌ای مناسب و مؤثر از این رودخانه به عمل نیامده و به مرور زمان استفاده از منابع حیاتی آن کاهش یافته است، وضعیت کنونی رودخانه چاره‌ای اساسی می‌طلبد. این رودخانه در گذشته نقش بسیار مؤثری را در توسعه شهر شیراز و ایجاد باغات و فضای سبز به همراه داشته است، چنانچه نام قدیم این رودخانه، رودخانه خرم دره بوده است. مهار و استفاده بهینه از آب این حوضه جهت توسعه فضای سبز و تفریحی شهری می‌تواند توسعه شیراز را به سمت توسعه پایدار سوق دهد.

بر اساس مطالعاتی که توسط سازمان آب منطقه‌ای فارس و شرکتهای مشاور بر روی این رودخانه صورت گرفته سالانه حدود $37/000/000$ مترمکعب آب به دریاچه مهارلو تخلیه می‌گردد (سازمان آب منطقه‌ای فارس، ۱۳۷۰) و این در حالیست که امروزه بخش وسیعی از باغات و فضای سبز شهر شیراز با مشکل کم آبی روبرو می‌باشند و همچنین ساخت و سازهای بی‌رویه در مسیر قنات‌ها آنها را در معرض خطر جدی قرار داده است. مطالعات انجام شده بر روی رودخانه خشک شیراز تاکنون صرفاً از نظر هیدرولوژی و آبشناسی رودخانه بوده است و کمتر به جنبه‌های بصری منظر و شاخصه‌های اکولوژیکی آن و نقشی که این رودخانه می‌تواند در توسعه شهر شیراز داشته باشد توجه گردیده است. گسترش شهر شیراز بر روی شدت سیلابهای این رودخانه تأثیر بسزایی دارد. همراه با توسعه شهر، زمین‌های قابل نفوذ به زمین‌های غیرقابل نفوذ تبدیل شده و روز به